

LOKÁLIS HATÁSOK TÖMEGES TRANZIT MIGRÁCIÓ SORÁN – MAGYARKANIZSA ESETE SZERBIÁBAN, 2015

KRISKA OLIVÉR

LOCAL EFFECTS OF PEOPLE'S MASS MIGRATION MOVEMENT – KANJIŽA, SERBIA,
2015

Mass transit migration does not occur many times in a settlement's history. For that reason, it is important to document events, analyze processes, and to build on good and bad experiences in the future. The paper intends to present and explore the effects of mass transit migration of a small settlement in Serbia, Kanjiža (Magyarkanizsa), and the local responses.

Serbia has played a very important role during the migration crisis of 2015. The government of the country - partly because of various political reasons - sought to approach events from a humane, solidarity and inclusive perspective, placing it in a historical narrative.

Kanjiža was functioning as a resting area along the northern boundary of the country. The migration had a great impact on the local political and civil life of the city. The local community has adapted to the situation in a variety of ways, some people has seen economic gains in refugees, others have been in a humanitarian manner, and while others have sought to avoid the areas where refugees most often did some rest.

Through interviews and content analysis of a local newspaper, I have identified the most important actors within the local scene, highlighting the collaborations and the conflicts between them. The central actor was the local government in both cases, forced to take conflict situations while seeking the adequate solutions, but was also an important player in support-based relationships.

BEVEZETÉS

Az egyre erősödő menekült migráció olyan kihívást jelentett a nyugat-balkáni országok és települései számára 2015-ben, amelyeket korábban ilyen formában nem tapasztaltak (KOCSIS – MICHALKÓ – SZABÓ – BALIZS – VARGA 2016, PASTORE 2019). A menekültáramlás hatással volt makro- és mikro területi szintekre egyaránt, és mind a helyi lakosság, mind a menekültek számára elfogadható menedzsmenetet igényelt (BIRD et al. 2020, MOLNÁR – SZENTE-VARGA 2020, ÖRDÖGH 2015). Szerbia fontos tranzitterületként funkcionált ezen az útvonalon. Preševo, Belgrád, Magyarkanizsa (Kanjiža) és a későbbiekben Šid települések fontos ún. pihenőterületként vettek részt a(z) (in)formális korridor működtetése során. Ezzel egy időben a helyi lakosok mindennapjai is megváltoztak, az önkormányzatokat pedig nehéz kihívás elé állította a migráció, amelyre kénytelenek voltak valamilyen formában reagálni. A tanulmányban bemutatom Szerbia helyzetét a menekült migrációt tekintve, kezdve egy történeti

előzménnyel, amely elengedhetetlen a 2015-ös helyzet megértéséhez. Majd a formalizált útvonal szerbiai szakaszából kiindulva az elemzésem központi területe Magyarkanizsa település lesz. Interjúk és a helyi sajtó elemzésével igyekszem bemutatni az ez időtájt a helyi lakosok életében bekövetkező változásokat, illetve az önkormányzat és egyéb helyi szereplők tevékenységét, feltárva és elemezve ezzel egy, a tágabb folyamatokon belüli lokális rendszert. A tanulmány olyan főbb kérdéseket igyekszik megválaszolni, hogy milyen jelentősebb aktorok vettek részt a migrációs hullám kezelésében 2015-ben, milyen szereppel és feladatokkal rendelkeztek, és hogy ezen szereplők hogyan viszonyultak, kapcsolódtak egymáshoz.

MÓDSZERTAN

A fentebbi kérdések megválaszolására Magyarkanizsa település nyújtja a mintaterületet és vizsgálati keretet. Több okból került kiválasztásra ez az Észak-Vajdaságban fekvő, körülbelül 9000 fős település. Egyrészt egy olyan terület kiválasztását indokolták a megfogalmazott kérdések, ahol a vándorlók, ha nem is hosszú ideig, de mindenképpen eltöltenek néhány órát, esetleg 1-2 napot. Ebből adódik egy másik indok, ugyanis egy ilyen jellegű migrációs hullám során olyan települések kerülhetnek a menekültügyi rendszer részévé akár csak ideiglenesen is, amelyek korábban nem, vagy jóval kevésbé voltak érintettek. Ezekre a településekre sokkal inkább sokszerűen hathat egy-egy ilyen helyzet. Ezzel egy időben az is belátható, hogy nagyobb települések (mint például Belgrád) mindennapi életét kevésbé forgatja fel, az infrastruktúra, a civil szereplők könnyebben elérhetők, de már csupán a helyiek nagyvárosias élete is másfajta környezetet indukál, mint egy kisebb közösség esetében.

Tehát összességében az, hogy Magyarkanizsa sosem volt a *formális* menekültügyi rendszer része Szerbiában (nem működik itt semmilyen befogadó központ), és hogy a migrációs hullám egy viszonylag kis település életére volt hatással, figyelembe véve, hogy a magyar határ mentén fekvő település, többségében magyar nemzetiségű lakossággal, mindenképpen vizsgálatra érdemes területté teszi a 2015-ös események vonatkoztatásában. Különösen, hogy egy hasonló tanulmány Belgrádról már korábban napvilágot látott (*ŘÍKOVSKÝ – MACKOVÁ 2017*).

Az aktorok és közöttük a főbb kapcsolódási pontok azonosítására az egyik vajdasági magyar nyelvű újság, a Magyar Szó online portáljának Magyarkanizsára vonatkozó cikkeinek tartalomelemzését végeztem el. Összesen 100 cikk elemzésére került sor, a szűrést kulcsszavakkal végeztem (*“Magyarkanizsa menekült”, “Magyarkanizsa migráns”*). Mivel az elsődleges céloom az volt, hogy feltárjam a főbb szereplőket, és tevékenységeiket, így további sajtóorgánumok bevonása nem volt indokolt. Az elemzés során a Magyar Szó oldalain kisebb számban kerültek szubjektív szerzői vélemények publikálásra,

ezek jól elkülöníthetőek voltak a pusztán tényközlésre, és az állami, illetve városi vezetők idézeteire hangsúlyt helyező cikkektől. A tartalomelemzés során elsősorban arra figyeltem, hogy milyen szereplők azonosíthatók, akik részt vettek valamilyen formában a menekültekkel kapcsolatos ügyekben. Figyeltem arra is, hogy tetten érhető-e bármilyen konfliktus, ellentmondás vagy éppen egyetértés a szereplők hozzáállása, tevékenysége kapcsán. Továbbá a cikkek tartalmából felépülő adatbázisba rögzítésre került a menekültekkel kapcsolatos szóhasználat, a földrajzi helyekre történő utalás, illetve nyilatkozatok esetében az is, hogy ki mondta. Amennyiben fotó illusztráció is szerepelt a sajtóban, úgy a kép rövid leírása is bele került az adatbázisba.

A tartalomelemzés elvégzése után félig strukturált interjúkat készítettem Magyarországon, a feltárt folyamatok jobb és részletesebb megismerése illetve az újságban olvasottak alátámasztása illetőleg megcáfolása érdekében. Összesen 5 interjú készült el, az interjúalanyok között szerepel helyi civil szervezeti vezető, önkormányzati (jelenleg ellenzéki) képviselő, és több önkormányzati vezető is. Természetesen kutatásetikai okokból és a téma széleskörű átpolitizáltságából kifolyólag az interjúalanyok teljes anonimitásban maradnak, az eredményeket egyben ismertetem majd.

A feldolgozás következő fázisában a Gephi program segítségével vizualizáltam a korábbi lépésekben beazonosított szereplőket és a köztük lévő főbb konfliktusos és együttműködési kapcsolatokat.

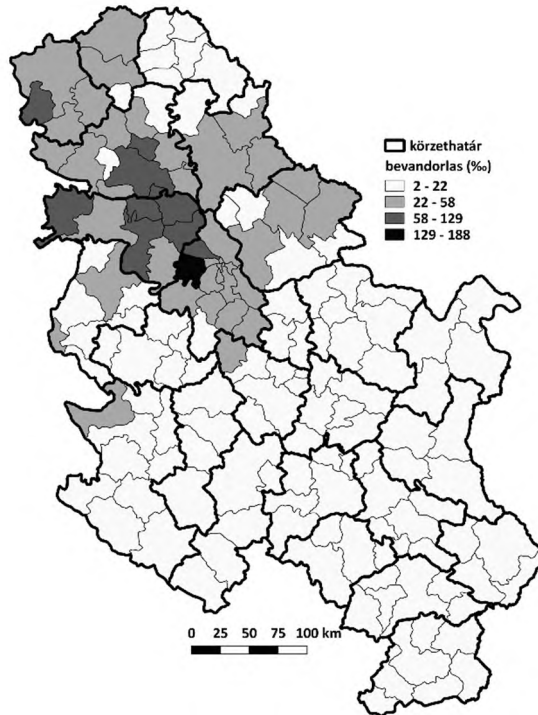
1. SZERBIA KORÁBBI TAPASZTALATAI A MENEKÜLTMIGRÁCIÓT ILLETŐEN

Az ország vezetésének, és a helyi lakosság véleményének megértésére szükséges tisztázni azt, hogy az országnak milyen tapasztalatai voltak korábban a vándorlás e típusával.

Az 1990-es években Jugoszlávia felbomlásával igen erőteljes migrációs hullám indult meg a térségben, javarészt menekülve az etnikai tisztogatások és más háborús események elől. Közvetlenül a háború kitörésével körülbelül 200 000 fő érkezett Szerbia Köztársaság területére (*VUJADINOVIĆ et al. 2011*), majd a későbbi években újabb hullámokban körülbelül fél millió, javarészt szerb nemzetiségű bevándorló talált menedéket az országban. A menekültek körében történő népszámlálás 1996-ban 537 937 főt regisztrált. Ez a szám nem fedi a ténylegesen áttelepült kvázi-menekülteket, hiszen ide tartozik az a körülbelül 80 ezer ember, akik szerb állampolgársággal rendelkezve települtek Szerbia területére, így azonban menekült státuszra nem voltak jogosultak (*TÁTRAI et al. 2013, VUJADINOVIĆ et al. 2011*).

A menekültek legnagyobb részét Vajdaság területére települtek, azon belül is leginkább a nagyobb városok területére, és közel a horvát államhatárhoz (1. ábra).

1. ábra: Menekültek Szerbiában 1991-1995 között
Figure 1. Refugees in Serbia between 1991 and 1995

Forrás: popis.rs, saját szerkesztés (2018)

Természetesen a migráció nem csak az egykori államalakulat határain belül volt jellemző, hanem Nyugat-Európa irányába is nagy mértéket öltött. A legfontosabb célterületté Németország vált, a Balkán-félszigetről érkező menekültek érkezésének csúcspontja 1992 volt, ekkor nagyjából 281 ezer jugoszláv állampolgár érkezett az országba, és lelt ott menedékre (BONIFAZI *et al.* 2006). Az 1990-es évek végén a koszovói háború újabb migrációs hullámot indított Szerbia területére, tömegesen hagyták el a szerb nemzetiségűek a tartomány területét. Ugyanakkor mivel az ország határain belül maradtak, így jogilag belső menekülteként (internally displaced persons) kerültek nyilvántartásba (VUJADINOVIĆ *et al.* 2011).

A fentebb ismertetett migrációs folyamatok rányomták a bélyegüket a szerbiai politikai álláspontra és a közgondolkodásra is (ŠELO ŠABIĆ – BORIĆ 2015,

BEZNEC et al. 2016, ŠELO ŠABIĆ 2017). Kiemelték az állami vezetők, a lakosság és az interjúalanyaim is, hogy az itteniek megértik a menekültek helyzetét, tudják, hogy milyen nehéz sorsuk van, „voltunk mi is menekültek” emlegették, és azt is, hogy amikor szükség volt rá, akkor a szerbiai menekülteket más országok befogadták. Mindezek okán a menekültek felé Szerbiának is szolidárisnak, megértőnek és segítőkésznek kell lenni. Ezek a szavak többször elhangoztak az akkori szerb miniszterelnök és más politikai vezetők beszédében is [1], amely valószínűleg hozzájárulhatott ahhoz, hogy a lakosság is egyfajta megértéssel és együttérzéssel próbálta meg kezelni a helyzetet.

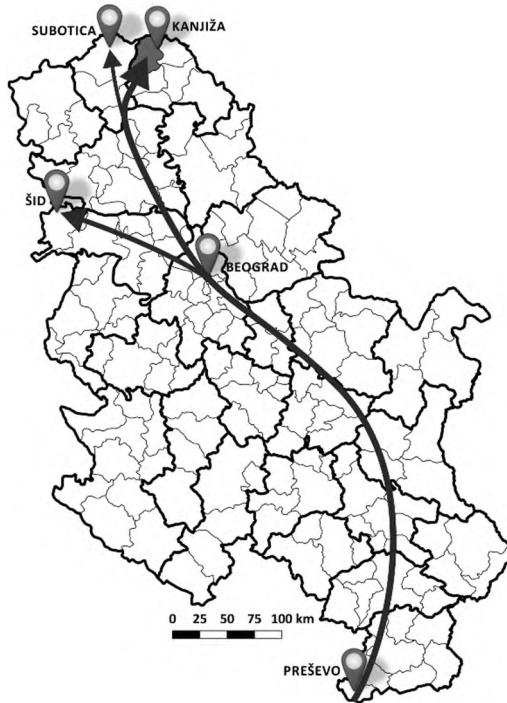
Ugyanakkor mindez önmagában még nem ad megfelelő képet arról, hogy milyen is volt Szerbia szerepe a nyugat-balkáni migrációs folyosó működése során. Ez a kép úgy gondolom, sokkal árnyaltabb annál, hogy megérthető legyen csak politikai-retorikai oldalról. A tanulmánynak természetesen nem célja teljes mértékben elemezni és bemutatni a szerbiai kormány tevékenységét, annál sokkal kisebb területi egységekre koncentrálunk, ugyanakkor a következő fejezetben igyekszünk megemlíteni néhány folyamatot, amelyek árnyalják a „tisztán humanitárius és szolidáris ország” képét. Ugyanakkor itt kell hangsúlyozni, hogy nem vitatható, miszerint Szerbia sok más szomszédos országnál, és számos európai uniós tagállamnál humánusabban lépett fel a felmerülő problémákat illetően.

2. A MIGRÁCIÓS FOLYOSÓ ÉS ANNAK FORMALIZÁLÁSA

2015 októberében és novemberében érte el a csúcspontját a menekült migrációs hullám, ekkor naponta körülbelül 6500 fő lépett be Szerbiába, zömmel Észak-Macedóniából. A folyamat azonban nem ekkor kezdődött, 2015 tavaszán egyre nagyobb tömegek tűntek fel a határnál, és Belgrádban (*KOCSIS – MICHALKÓ – SZABÓ – BALIZS – VARGA 2016*). Az ország, úgy ahogy a szomszédos területek, szintén tranzitországgként funkcionált (*ŠELO ŠABIĆ – BORIC 2015, BEZNEC et al. 2016, ŠELO ŠABIĆ 2017*). A kormány a legfontosabb feladatának a menekültek közlekedésének elősegítését tekintette, többször hangsúlyozták, hogy az ország nem lenne képes ekkora tömeget befogadni, és elszállásolni [1].

A legfőbb belépési pont Miratovac településnél volt, ahonnan a menekülteket Preševo felé irányították (*2. ábra*), és regisztrálták őket. Habár európai megfigyelők szerint [2] a regisztrációs kapacitás sokszor nem érte el az érkezők volumenét. Ugyanakkor az egyik interjúalany véleménye alapján, a regisztráció leginkább a nevek felvezetését jelentette csupán.

2. ábra: Menekültek főbb útvonalai Szerbián keresztül
 Figure 2. Main routes of refugees across Serbia

Forrás: saját szerkesztés a tartalomelemzés alapján (2019)

Szerbia menekültügyi törvényei alapján [3] az országba érkező menekülteknek jelezni kell menedékkérelmi szándékukat, ezt a hatóságok (leggyakrabban a rendőrség) feljegyzik, majd ezután 72 óra áll rendelkezésre, hogy jelentkezzenek a befogadó központokban. 2015-ben ez mintegy kvázi átutazó vízumként funkcionált az érkező tömegek részére (BEZNEC *et al.* 2016). A korábban említett tranzit szerep miatt ez utóbbi momentum ritkán valósul meg.

Preševóból az emberek busszal vagy vonattal tudtak utazni tovább Belgrád irányába, természetesen taxisok is nagy számban jelentek meg a környéken, akik irreálisan magas áron kínálták a transzfert a fővárosba (ŠELO ŠABIĆ – BORIC 2015), sőt, a sajtó beszámolóí szerint a taxisok elégedetlenkedtek, amikor a helyi ifjúsági iroda ingyen utaztatási lehetőséget biztosított a menedékkérők számára a befogadó központokig [4]. Habár az autóbusz- és a vonatjegyeket elméletileg menetrendszerinti áron vásárolhatták meg a menekültek, tőlük többször lehetett azt hallani, hogy megpróbáltak több pénzt elkérni tőlük az autóbuszvezetők [5]. 2015 tavaszától elkezdett tehát formalizálttá válni az a menekült migrációs útvonal, amelyen keresztül kisebb csoportok már hosszú évek óta próbáltak bejutni az Európai Unió nyugati államaiba (COCCO 2017).

Belgrádban már 2014-ben egyre láthatóbbak voltak az Ázsiából és a Közel-Keletről érkező csoportok, de igazán központi témává a médiában és a közbeszédben csak 2015-ben váltak. Több helyi parkban éjszakáztak, sátorokban. A helyi vezetés nem távolította el őket, ahogyan a láthatóan dolgozó embercsempészeket sem. Azt hangoztatták, hogy a helyzet kezelése a kormány feladata. Kezdetben csakis helyi lakosok és civil szervezetek kapcsolódtak be a folyamatokba, több információs pont felállításával (*BEZNEC et al. 2016*).

A szerb kormány továbbra is közös, európai szintű megoldásokat sürgetett, és folyamatosan hangoztatta, hogy az ország mennyire európai, „európaibb” sok uniós tagállamnál [4][6]. Itt viszont hangsúlyozni kell, hogy az ország vezetése természetesen tisztában volt azzal, hogy egyrészt a feladat a menekültek minél gyorsabb utaztatása (ez összhangban volt a menekültek szándékaival is), másrészt, hogy az uniós *acquis* 23. és 24. fejezetének megnyitása volt soron következő a csatlakozási tárgyalások során (*BEZNEC et al. 2016*), amelyek az igazságszolgáltatásról, az alapvető emberi jogokról és az uniós biztonságról, határellenőrzésről szólnak. Ehhez kellett tehát az országnak megfelelő képet kialakítania az Unió felé.

Ahogy a későbbiekben a formalizált korridort lezárták Magyarország, majd később Horvátország felől, úgy változott meg Szerbia menekültügyi politikája, és vált központivá a biztonsági megközelítés (*BEZNEC et al. 2016, Grupković et al. 2016*). Ehhez kapcsolódóan a határellenőrzést (*acquis* 24. fejezet) elkezdték megerősíteni. Az akkori miniszterelnök viszont továbbra is biztosított mindenkit, hogy az ország soha nem fog kerítést emelni a határain [4]. A későbbiekben egy új menedékjogi törvény tervezetét is benyújtották, habár máig nem fogadta el a parlament [3], az ország menekültügyi joganyagának, viszont az alapja egy jól működő migrációs menedzsment rendszernek, melynek ugyanúgy részei a helyi önkormányzatok is (*VOLAREVIĆ 2017*).

A köztársasági kormány menekültpolitikáját tehát két tényező igen erősen befolyásolta: az, hogy nem kellett azzal számolni, hogy a menekültek tömegei Szerbiában maradnának, illetve az, hogy pozitív képet alakítson ki önmagáról. Ehhez természetesen egyensúlyt kellett teremtenie abban, hogy a helyi lakosok is hasonlóképpen vélekedjenek a menekültekről, és befogadó, szolidáris attitűd legyen jellemző körükben helyi szinten is.

3. MAGYARKANIZSA A MIGRÁCIÓS FOLYOSÓ ÚTVONALÁN

A település a széles közönség számára 2015-ben volt leginkább látható a menekültek migrációja kapcsán, azonban a helyiek nagyon is tisztában voltak vele, hogy a település és környéke egy fontos kilépési pont Magyarország felé. Már korábban is láthattak és találkozhattak üldözés elől menekülőkkal az itt élők (*HAJDÚ 2016*) [7] [8]. A következő fejezet bemutatja, hogy a településen milyen események zajlottak le 2015-ben, hogyan próbálták meg kezelni a migrációs

helyzetet. Először a főbb folyamatokat tekintjük át időrendben, majd a helyi lakosság életére gyakorolt változásokat, míg végül a többi szereplő azonosításával egy lokális rendszert, mely természetesen a tágabb környezetébe ágyazódik.

3.1 A MENEKÜLTEK LÁTHATÓBB MEGJELENÉSÉTŐL A TÁBOR KIÜRESEDÉSÉIG

A címben jelzett időszak mindössze nagyjából öt hónapot ölel fel, ugyanakkor ez a szakasz mozgalmas és eseménydús volt a település életében. A menekültek első, nagyobb csoportjai 2015 májusában jelentek a város közterületein. Az önkormányzat megtartotta első rendkívüli ülését, és később a helyi pártok közös nyilatkozatot is kiadtak, melyben elutasítják bármilyen tábor létesítését a községben, holott még májusban külföldi civil szervezetek anyagi segítséget ajánlott fel egy tábor létrehozására [9]. Ez a „tábor ellenes” retorika a későbbiekben is megmaradt az önkormányzati vezetés részéről, bár a későbbiekben létesült egyfajta pihentető tábor, egy interjúalanyom megerősítette, hogy a vezetés próbálta elkerülni a „tábor” szó használatát.

A történéseket két szakaszra oszthatjuk – amit egyik települési vezető is megerősített az interjúk során –, az első szakaszban egyfajta tanácsstalanság és sokk érte a települést. *„Ránk szakadt az ég itt Kanizsán”* fogalmazott egyik fontos civil szervezet vezetője. Senki sem tudta, hogy *„...kell-e nekik segíteni, van-e szükség segítségre, hogy ez illegális-e vagy legális-e, mert hogy szerintem az sem volt világos”*. Ebben a szakaszban a vezető szerepet az önkormányzat volt kénytelen magára vállalni, habár hangsúlyozták, ez a köztársaság felelőssége lenne [10]. Külső – akár anyagi, akár eszközbeli, intézményi – segítséget nem kapott az önkormányzat és a helyi vöröskereszt. Az első jelentősebb eszközbeli szállítmányra július közepéig kellett várni, és ezt is a tartományi kormány biztosította [11]. A napi 3-4000 ember, amely a csúcsponton elérte a 7-8000 főt is, óriási teher volt a helyi egészségügyi és szállítási logisztikára, ellátásra, *„nem ekkorára lett a helyi ellátó rendszer tervezve, nem ennyi ember ellátására... Most akkor kihez menjen a mentő, a helyi lakoshoz, vagy a migránshoz?”* (HM Nő, 45 éves).

Rendkívüli helyzet bevezetése körül volt némi feszültség, amely a tartalomelemzésből derült ki. Ugyanis míg a tartományi kormányzat támogatta volna, hogy az érintett területekre rendkívüli helyzetet hirdessenek, ezzel is több forráshoz juttatva a községeket, azonban a köztársasági kormány mindezt egyáltalán nem támogatta [12]. Tudni kell, hogy ez idő tájt a tartományi és a köztársasági kormány más politikai oldalhoz tartozott, a némi feszültség így adott volt a két szint között.

A második szakasz a helyi pihentető tábor felállításával veszi kezdetét. Az önkormányzatra a Szent István napi ünnepség, és az iskolakezdés miatt egyre nagyobb nyomás nehezedett (ld. következő fejezet), így kénytelen volt

beleegyezni, hogy a város szélén lévő vásártéren felállítsák a sátrakat és kialakuljon az ideiglenes tábor.

Az önkormányzat visszaléphetett a helyi migrációs helyzet irányításából, amelyet a köztársasági Menekültügyi Biztosság vett át, egyre jobban formalizálva a korridor magyarkanizsai szakaszát. A legfontosabb civil szervezeti csomópont és elosztó szervezet pedig továbbra is a helyi vöröskereszt maradt az interjúk alapján, ezzel egy időben egyre több szervezet kapcsolódott be az eseményekbe. A legnagyobb anyagi segítséget a tartományi kormány biztosította 13,5 millió dinár értékben [11]. Az interjúalanyok elmondása szerint a köztársasági kormány anyagi segítsége elmaradt.

Magyarország déli határszakaszának jogi- és fizikai lezárása a menekültek előtt azt eredményezte, hogy Magyarkanizsa „lecsatolódt” a folyosóról. Legalábbis a korábbi mértékű vándorlás mindenképp elterelődött, és a későbbiekben csak csekélyebb mértékben tért vissza (*KOCSIS – MICHALKÓ – SZABÓ – BALIZS – VARGA 2016*). A községi fellépés megítélése nem csak az interjúalanyok szerint mondható összességében pozitívnak, de a sajtó szerint a köztársaság is elismerte, hogy a magyarkanizsai menedzsmen és tábor volt a legszervezettebb az ország területén. A községi vezetők több konferencián is részt vettek, ahol a helyi történéseket és tevékenységeket ismertették, mint jó példák. Ugyanakkor a helyszínre is érkeztek külföldi megfigyelők.

Az önkormányzat szert tett néhány segítségre, amelynek hasznát a későbbiekben is élvezhetik, legyen az furgon, kisebb tűzoltóautó vagy a vásártér kisebb mértékű felújítása. A vöröskereszt épülete szintén megújult az anyagi segítségekből. *„...azt azért mindenhol elmondtuk, hogy ez nem korrekt, hogy jönnek valahonnan valakik, akiknek segítünk és itteni lakosságunk meg nem. Mert ha ezek az emberek elmennek, a mi lakosságunk itt marad, meg mi is itt maradunk, hogy néz ez ki, hogy nem segítjük őket.” (Férfi, 64 éves).*

3.2 A HELYI ÉLET A MIGRÁCIÓS HULLÁM IDEJÉN

A helyi lakosok véleményét a szituációról több szakaszra lehet bontani, *„én úgy vettem észre, ilyen fázisok voltak, különböző viselkedések” (PI Nő, 40 éves)*. Az első fázisban a szolidaritás és az együttérzés volt jelen, volt, aki úgy nyilatkozott, hogy kevesebb a betörés a környéken, mióta tart a migráció [13]. Ezzel egy időben az első nagyobb probléma a nagy mennyiségű hátrahagyott szemét, és a fertőzésektől való félelem volt. Az önkormányzat kénytelen volt a korábbi heti egy takarítást és fertőtlenítést sűríteni, és naponta elvégezni. Az az interjúkból is kiderült, hogy az egyik legnagyobb problémát az szülte, hogy mindez a település közvetlen központjában játszódott le. Ide érkeztek az autóbuszok, és itt vertek sátrat, pihentek, aludtak az emberek, majd zömmel éjszaka indultak útnak a határ felé [13]. *„...a városközpont az egyszerűen megbénult” (HM Nő, 40 éves)* többen a helyiek közül igyekeztek elkerülni a központot (3. bárja).

Megfigyelhető volt tehát Magyararkanizsán is bizonyos hotspotok létrejötte, ahol nagyobb számban, huzamosabb ideig tartózkodtak a menekültek, ugyanez más városokban, mint Belgrádban (ld. fentebb) illetve Budapesten is kialakultak (CSÉBI – IZSÁK 2018).

3. ábra: A menekültek mozgásának főbb területei Magyararkanizsán 2015 tavaszán és nyarán

Figure 3. The main territories of refugee migration in Magyararkanizsa through the first half of 2015

Forrás: saját szerkesztés a tartalomelemzés és az interjúk alapján (2020)

Ahogy közeledett az ősz és az iskolakezdés, úgy kezdett kissé megváltozni az emberek véleménye. Elkezdtek megkérdőjelezni, hogy valóban menekültekről van-e szó? Mindez más léptékű, nagyobb városokban is megfigyelhető volt, például Budapesten (CSÉBI – IZSÁK 2018). Természetesen ehhez hozzájárulhatott a magyarországi sajtó- és politikai diskurzus hatása is. Olyan témák kerültek elő, minthogy ezeknek az embereknek jobb és márkásabb ruhájuk van, mint az „ittenieknek”, rengeteg pénzt vesznek fel a postán. Függetlenül attól, hogy ezek a külsőségek nem befolyásolják azt, hogy valódi menekültről beszélünk-e, a helyiek körében egyfajta ellenérzéseket szült mindez. Mivel közvetlenül az iskola mellett tanyáztak az emberek, a szülők erőteljes aggodalmuknak adtak hangot, mondván, inkább nem engedik az iskolába a gyerekeket, amíg nem oldódnak meg elfogadhatatlan állapotok a központban.

A helyi üzletek és vállalkozók alkalmazkodni próbáltak a megváltozott viszonyokhoz. Több üzlet bejáratán megjelentek az arab nyelvű feliratok, vagy gyorsétkezdék kezdtek el felhívni a figyelmet magukra azzal, hogy kiírták, 100% marhahúst biztosítanak, figyelve a menekültek táplálkozási szokásaira. A

település közvetlen központjában megjelent egy új büfé, hamburgeres is, amely a migráció lecsengésével be is zárta kapuit.

Látható tehát, hogy a turisztikai szektorban alkalmazott szuprastruktúra terminus jelen környezetben is definiálható (MICHALKÓ – RÁTZ – IRIMIÁS – ALBERTO 2011), és az elsődleges és másodlagos szuprastruktúrára hatással volt a migráció. A menekültek, mint potenciális fogyasztók, akikre, mint célpiac lehetett tekinteni és kihasználni jelenlétüket.

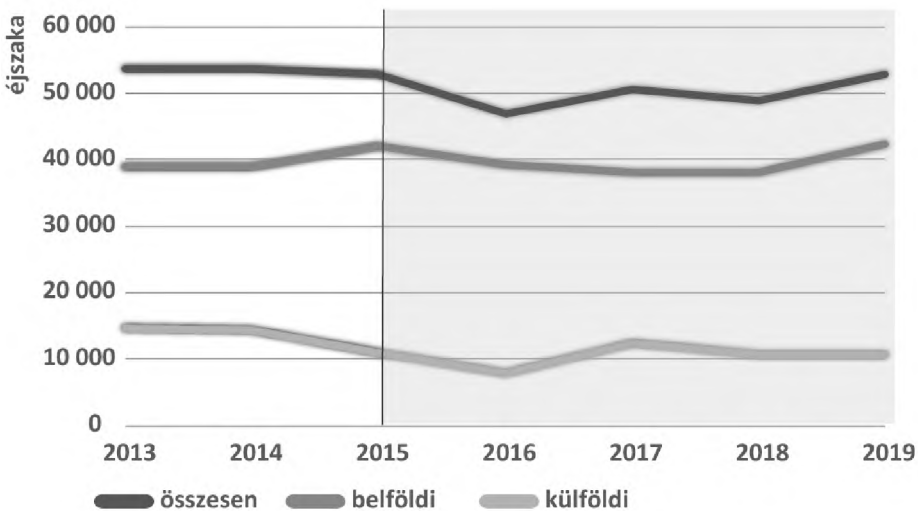
Az „*a nagy balkáni utaztatás*” helyi szinten is gyorsan megjelent, és az egyik legnagyobb konfliktusforrássá váltak a közlekedéssel és utaztatással kapcsolatos jelenségek. Egyrészt nem kellett sokat várni, hogy helyi régi és „új” taxisok elkezdjék szállítani a menekülteket a határ közelébe. Az interjúk során megerősítést nyert, hogy több engedéllyel nem rendelkező ember is szállította őket nagy összegekért. Erről panaszkodtak a hivatalos taxisok is [14]. A menetrend szerinti autóbuszjáratok megsokszorozódtak Belgrád és Magyarokanizsa között is. Ugyanakkor szeptember közeledtével az iskolás gyerekek szülei nem szerették volna, ha egy járaton kellene utazniuk a diákoknak a menekültekkel, fertőzésveszélytől tartva. Új járatok indítását kérték, amelyre aláírásgyűjtést is szerveztek. A köztársasági kormány mindezt elítélte, mondván, hogy a menekültek ugyanolyan emberek, ugyanúgy jegyet vesznek az autóbuszra, nem fogják őket elkülöníteni [15]. Végül Magyarokanizsa önkormányzata a helyi személyszállítási magánvállalattal közösen 4 új gépjárművet vásárolt a diákok utaztatására [16]. A tömeges migrációban rejlő gazdasági potenciált jól mutatja, hogy a későbbiekben ezen buszokkal további menekültek csoportját szállította a vállalat, amelynek megbüntetését kérte az önkormányzat [17]. Továbbá az úttesten jelentős helyet elfoglaló vándorló csoportok veszélyt jelentettek önmagukra és a közlekedő autósokra is, ezt mutatja, hogy gázolásos haláleset is történt [18].

A legnagyobb káreset néhány helyi termelőt érintett, „...összességében nem érintett sok termelőt, de nekik nagy mértékű kiesést jelentett...” (HM Nő, 40 éves). A taposás, a termések elfogyasztása, a fák tűzgyújtásra való használata valóban komoly károkat okozhattak többeknek. Egyik települési vezető szavaival élve „Ők voltak azok, akik igazán „támogatták” a migránsokat...” (KI Férfi, 48 éves). Az önkormányzat feljegyezte a gazdák által elszenvedett károkat, ugyanakkor a beszélgetések során, mint kiderült, egy romániai szervezet kisebb segélyén kívül a szerbiai kormány semmilyen kártérítést nem nyújtott ezeknek az embereknek.

A turizmusra is hatással volt a migráció, „*a gyógyfürdőben is mondtak le foglalásokat, illetve itt a hotelban is. Tudom, hogy mondtak le foglalásokat. Mondtak le színházi előadásokat külföldi előadók.*” (HM Nő, 40 éves). Az önkormányzat által a rendelkezésünkre bocsájtott adatok alapján a 2015-ös évben elsősorban a külföldi vendégéjszakák száma esett vissza, a belföldi nem. Ugyanakkor a 2016-os év során – míg a külföldiek által eltöltött éjszakák száma

növekedett –, addig a belföldi érkezések és vendégéjszakák száma stagnált ebben az időszakban (4. ábra).

4. ábra: Vendégéjszakák száma Magyarkanizsa községben
Figure 4. Number of tourist's nights in the municipality of Kanjiza

Forrás: Köztársasági Statisztikai Intézet, Szerbia, saját szerkesztés (2020)

Említésre kerültek már a tábor létrehozásának körülményei, melyek magával hozták a sokkal rendezettebb viszonyokat a helyiek életében is. A menekültek eltűntek a központból, szervezettebben történt a szállításuk a határ felé, bár a buszok tömkelege – pláne éjszaka – továbbra is zavarta a helyieket [19]. Szeptember közepére érkezett el az az időszak, amikorra nagyjából minden visszaállt a régi kerékvágásba.

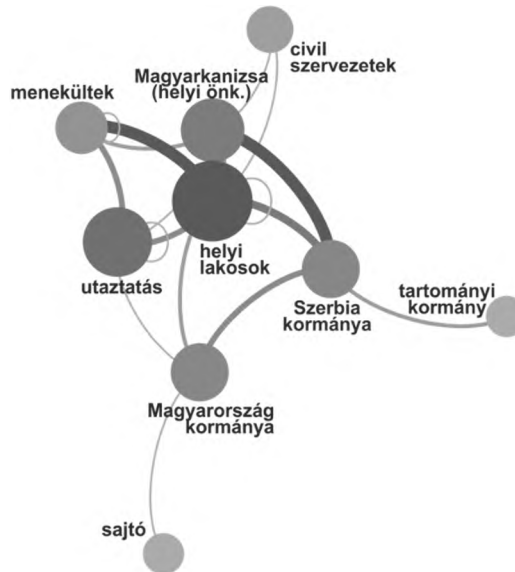
4. A SZEREPLŐK ÉS A KÖZTÜK LÉVŐ KAPCSOLATOK

A nagyobb léptékben, globálisan összefüggő és makro tényezők által indukált komplex vándorlások jelentős kihívásokat indukálnak lokális léptékekben (IZSÁK 2016). A helyzet kezelésére és a különböző helyi szereplőkre nehezedő nyomás miatt bizonyos földrajzi terek helyi életét jelentősen befolyásolja az újfajta kihívás. Mindez újfajta együttműködések, megoldásokat és egyben problémákat és konfliktusokat is szül.

A tartalomelemzés során kilenc főbb szereplőt azonosítani, és az aktorok közötti legjelentősebb konfliktusokat ábrán megjeleníteni (5. ábra). Az ábra köreinek mérete, és a vonalak vastagsága ezen azonosított konfliktusok mennyiségétől függ. Hangsúlyozni kell, ezen súrlódások szinte mindegyike

kizárólag retorikai módon jelent meg, ugyanakkor hozzájárulhat ahhoz, hogy milyen jellegű konfliktusok feloldására kell hasonló jellegű krízisek során figyelni.

5. ábra: Konfliktusos kapcsolatok az aktorok között
Figure 5. Conflicting links between actor

Forrás: sajtócikkek, interjúk alapján saját szerkesztés (2019)

Központi helyet foglalnak el a *lokális* rendszerben a helyi lakosok, az utaztatás, és a helyi önkormányzat. Látható, hogy a menekültek, akik migrációja volt a történések középpontjában, a konfliktusokat tekintve kissé távolabb kerültek a középponttól. A legtöbb súrlódás köztük és a helyi lakosok között többek között a fentebb vázolt ellentétekben nyilvánult meg, amelyek sokszor nem is jelentettek közvetlen érintkezést a két fél között. Ugyanakkor a sajtóban feltűntek cikkek, amelyek a menekültek ellen elkövetett rablásról, vagy közúti balesetről szóltak.

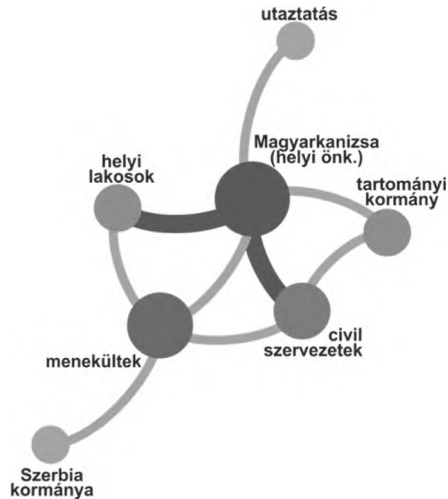
A második jelentősebb ellentét a helyi önkormányzat politikája és a köztársasági szint között nyilvánult meg. Az eltérő politikai pártok általi vezetés, és az eltérő cél váltotta ki mindezt. Habár az alapcél megegyezett – a menekültek minél gyorsabb utaztatása keresztül a területen –, a két területi szintnek más-más tényezőket kellett figyelembe venni. A helyi önkormányzatnak a helyi lakosok életében történő minimális változást kellett biztosítani egyrészt, ugyanakkor a köztársasági kormányknak nagyobb léptékben, makropolitikailag (pl. az Európai Unióval való viszonyt szem előtt tartva) kellett cselekednie, amely nem minden esetben egyezett meg a helyiek és a helyi önkormányzat érdekeivel.

Az utaztatással kapcsolatos ellentéteket a korábbi fejezetekben már felvázoltam, így ez a szereplőcsoport vált még meghatározóvá a rendszeren belül.

Belső, szereplőkön belüli kisebb konfliktusokra is voltak példák, mint például a hivatalos taxisok és *kvázi-taxisok* közötti ellentét, amely egyben lakosok közötti feszültséget is adott, vagy éppen a különböző etnikai összetételű menekültcsoportok közötti súrlódások. További kisebb szereplők és gyenge ellentétek voltak tapasztalhatók 2015 folyamán, elsősorban a határ lezárásának idején, amikor is a magyar kormány került rövid ideig ellentétbe egyes többi szereplők érdekeivel.

Ami az egyéb, leginkább pozitív jellegű kapcsolatokat és együttműködéseket illeti, egyértelmű központi szereplő a helyi önkormányzat, illetve a menekültek csoportjai voltak (6. ábra).

6. ábra: Együttműködésen és támogatáson alapuló kapcsolatok
Figure 6. Collaboration and support-based relationships

Forrás: sajtócikkek, interjúk alapján saját szerkesztés (2019)

Látható, hogy a helyi vezetés a legtöbb pozitív irányú kapcsolatot a civil szervezetekkel, és a helyi lakosokkal tartotta fenn. Természetesen ezek összefüggnek, és többszörösen hatnak, hiszen egy naponta elvégzett fertőtlenítés a település központjában ugyanúgy szolgálja a menekültek és a helyi lakosok érdekeit, hasonlóképpen például a civil szervezeteknek nyújtott támogatások, együttműködések. Ugyanakkor míg előbbi közvetlenül megjelenik a menekültek csoportjával kialakított kapcsolatban, úgy utóbbi közvetlenül, a civil szervezetek keresztül, összességében tehát a felvázolt lokális rendszer multiplikatív. Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy bár a tanulmányban a lokális rendszerre fókuszálók, és a lokalitásra gyakorolt hatásokról, maguk a szereplők (köztársasági-, tartományi kormány, utaztatás résztvevői) sokszor

más léptéken tevékenykednek. A legjobban példázza ezt az utaztatásban résztvevők. Ugyanis míg voltak, akik Belgrádból szállították a menekült és migráns csoportokat észak felé, úgy voltak akik, Magyarkanizsa és a határ között, és még egy léptéket váltva, olyanok is voltak akik, gyalog igazították útba őket (gyakran anyagi okokból kifolyólag).

ÖSSZEGZÉS

2015 egy kivételes év volt Szerbia, de még inkább Magyarkanizsa számára – legalábbis a migrációs helyzetet tekintve. Az országon és a településen átvonuló emberek csoportjai valószínűleg még sokáig elevenen élnek a helyiek emlékeiben. Kinek jobb, kinek semleges és kinek rosszabb emlékekkel párosítva mindezt.

Az ország kénytelen volt alkalmazkodni, új mechanizmusokat kellett bevezetnie, és a régieket kellett adaptálnia a megváltozott környezetbe. A legkézenfekvőbb és talán legracionálisabb módszer az volt, hogy biztosítsák a menekültek minél gyorsabb haladását az Európai Unió felé. Ez volt az ország, a lakosok, de egyben a vándorló emberek célja és érdeke is. Az ország joggal várta el az Uniótól, hogy mondja ki egyértelműen, mi Szerbia és mi az EU célja, álláspontja, erre azonban hiába vártak (ZEČEVIĆ 2016). Az állam megpróbált humánusan válaszolni a krízisre, nem falakat építve, még ha tette is ezt – véleményem szerint – hasonlóan javarészt politikai indíttatással, mint Magyarország a saját menekültpolitikája során. Ugyanakkor ezek miéértje, kiváltó okai, következményei és megítélése egy külön tanulmány kereteit alkothatják.

Magyarkanizsa település egy „apró állomás” volt a formalizált migrációs folyosó működése során. „*Kanizsa kis település volt ehhez...*” fogalmazott egyik interjúalanyom, tudat alatt szembe állítva nagyobb városok, Belgrád, Budapest vagy éppen más léptékek szerepét, és rendelkezésre álló eszközeit. Egy kisebb lokális környezetben megjelenő hasonló krízis teljesen más válaszokat és jelenségeket generál, mint ha egy nagyobb léptékre gondolunk. A város ugyanúgy kénytelen volt alkalmazkodni a helyzethez, mint más területi szintek, az itt megjelenő válaszok – kvázi-taxisok, új gyorsétkezdé, arab feliratok, autóbusz vásárlása, korábban nem látott civil szervezetek, stb. –, tették igazán kézzelfoghatóvá az emberek tömeges tranzit migrációját az itt élők számára. A „távolinak tűnő” kormányzati válaszok, az állami propagandák nem teszik megélt az eseményeket. Jóllehet, a legtöbb lokális közösségre hatnak, ugyanúgy hatással lehettek a vajdasági magyarság attitűdjére a magyar kormány propagandái, vagy a kerítés, melyhez elejében tanácsstalanság és aggodalom társult.

Mindezekkel miért is fontos tisztában lenni? A tanulmány célja az volt, hogy bemutassa a lokális válaszokat tömeges migráció során 2015-ben, Magyarkanizsán. A menekültválsághoz kapcsolódóan a figyelem sokszor a

makrofolyamatokra irányult, illetve viszonylag kevés ismerettel rendelkezünk arról, milyen helyi hatásai voltak a menekülthullámnak, milyen lokális reakciók születtek ezekre. Úgy gondolom, hogy számos olyan elem felismerhető, amellyel a későbbiekben nem csak migrációs krízis során lehet majd számolni. Az ellentétek, az alkalmazkodás, a gazdasági és/vagy politikai haszonszerzés, a kártérítés elmaradása csak néhány azon tényezők közül, amelyek a helyi lakosok véleményét az összes többi szereplővel kapcsolatban alakítják. Az ő hozzáállásuk pedig alighanem fontos ugyanúgy a gazdasági és a politikai szereplők számára is. A magyarkanizsai tapasztalatok hasznosak lehetnek a különböző helyi konfliktusok feltárásában, megértésében, a szereplők feltárásában.

IRODALOM

- BEZNEC, B** et al. (2016): Governing the Balkan Route: Macedonia, Serbia and the European Border Regime. Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe, Belgrade, 116 p.
- BIRD, G. – OBDAROVIC-WOCHNIK, J. – BEATTIE, A.R. – ROZBICKA, P.** (2020): The 'Badlands' of the 'Balkan Route': Policy and Spatial Effects on Urban Refugee Housing. Global Policy Article in Press, p. 13.
- COCCO, E.** et al. (2017): Where is the European frontier? The Balkan migration crisis and its impact on relations between the EU and the Western Balkans. European View, 16, pp. 293-302.
- CSÉBI M. – IZSÁK É.** (2018): Migrációs attitűdvizsgálat a budapesti városi térben. Kultúra és Közösség, 4. évf. 2. sz. pp 71-76.
- GRUPKOVIC, B.** et al. (2016): Serbia on the Refugee Route – The Humanitarian Response and Legal Adjustments. Friedrich Ebert Stiftung, Foreign Policy Papers 02/16, 28 p.
- HAJDÚ Z.** (2016): A déli magyar államhatárok funkcionális kihívásai, 2014-2015. Társadalomföldrajzi kihívások és adekvát válaszlehetőségek a XXI. század Kelet-Közép-Európájában. Nemzetközi Földrajzi Konferencia Beregszász, 2016. március 31–április 1. pp 328-335.
- IZSÁK É.** (2016): Geográfiai adalékok a jelenkori népvándorlás kérdéséhez. Kaleidoscope - Művelődés-, Tudomány- és Orvostörténeti Folyóirat, pp 393-399.
- MICHALGÓ G – RÁTZ T. – IRIMIÁS A. – ALBERTO, P.** (2011): Az egészségturizmus és az életminőség magyarországi kapcsolatának vonatkozásai. In. Michalkó G. – Rátz T. (szerk): Egészségturizmus és életminőség Magyarországon: Fejezetek az egészség, az utazás és a jól(l)ét magyarországi összefüggéseiből. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, pp 27-43.

- MOLNÁR, A. – SZENTE-VARGA, M.** (2020): Europeanised or sovereignist approach to tackle irregular immigration in Southern Europe. *International Journal of Euro-Mediterranean Studies* Vol 13 Issue 1, pp. 77-108.
- ÖRDÖGH T.** (2015): Határúton: A nemzetközi migráció problémája Szerbiában és Magyarországon. In: Csányi E. - Csapó J. – Novák A. (szerk.): Tudás és régió: Vajdasági Magyar Tudóstalálkozó, Újvidék, Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács, pp. 176-192.
- PASTORE, F.** (2019): From source to corridor: Changing geopolitical narratives about migration and EU-western balkans relations. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 21:1-2, pp. 11-26.
- ŘÍKOVSKÝ, J. – MACKOVÁ, L.** (2017): Providing aid in complex refugee situations: A case study of Belgrade. *Development, Environment and Foresight*, 3. évf. 1. sz. pp. 36-50.
- ŠELO ŠABIĆ, S.** et al. (2017): The Impact of the Refugee Crisis in the Balkans: A Drift Towards Security. *Journal of Regional Security*, 12:1, pp 51-74.
- ŠELO ŠABIĆ, S – BORIĆ, S.** (2016): At the Gate of Europe: A Report on Refugees on the Western Balkan Route. Friedrich Ebert Stiftung, 21 p. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/kroatien/13059.pdf>
- TÁTRAI P. – KOCSIS K. – GÁBRITY MOLNÁR I. – TAKÁCS Z.** (2013): A Vajdaságot érintő migráció és annak történeti előzményei. *Tér és Társadalom* 27:2, pp. 35-54.
- VOLAREVIĆ, S.** (2017): Migration along the Western Balkan Route: Beyond the Crisis. Friedrich Ebert Stiftung, 7 p. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/belgrad/13635.pdf>
- VUJADINOVIĆ, S.** et al. (2011): Years of Refugee Life In Serbia – Challenges for a New Beginning: Stay or Return Home? *TRAMES*, 15 évf. 3.sz. pp. 235-258.
- ZEČEVIĆ, S.** et al. (2016): Evropski bezbednosni i odbrambeni identitet i migrantska kriza. *Strani pravni život*, 2. sz. pp. 57-75.

HIVATKOZÁSOK

- [1] <https://www.magjarszo.rs/hu/2809/kozelet/132023/Ma-hagyja-el-a-menekülthullám-Szerbiát.htm> (Letöltve: 2018. 06. 22.)
- [2] <https://us1.campaign-archive.com/?u=8e3ebd297b1510becc6d6d690&id=ba5b1c112c> (Letöltve: 2018. 06. 22.)
- [3] https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/aida_sr_2017up_date.pdf (Letöltve: 2018. 06. 22.)

- [4] <https://www.magyarorszo.rs/hu/2821/kozelet/132432/A-hétvégén-ismét-tetőzött-a-menekülthullám.htm> (Letöltve: 2018. 06. 22.)
- [5] <https://www.magyarorszo.rs/hu/2749/kozelet/129297/Békét-és-szabadságot-akarnak.htm> (Letöltve: 2018. 06. 22.)
- [6] <https://www.magyarorszo.rs/hu/2818/kozelet/132348/Közös-probléma---közös-fellépés-szükséges.htm> (Letöltve: 2018. 06. 22.)
- [7] https://www.magyarorszo.rs/hu/2011_06_21/kozelet/40014/Menekült-álmok.htm (Letöltve: 2018. 06. 22.)
- [8] https://www.magyarorszo.rs/hu/2011_08_25/kozelet/43146/Emberek-a-hűtőkocsiban.htm (Letöltve: 2018. 06. 22.)
- [9] <https://www.magyarorszo.rs/hu/2710/kozelet/127369/Nem-lesz-menekülttábor-Magyarkanizsán.htm> (Letöltve: 2018. 06. 22.)
- [10] https://www.magyarorszo.rs/hu/2816/vajdasag_magyarkanizsa/132280/A-segítségnyújtás-nem-politikai-kérdés.htm (Letöltve: 2018. 06. 22.)
- [11] <https://www.magyarorszo.rs/hu/2805/kozelet/131908/Támogatás-Magyarkanizsának.htm> (Letöltve: 2018. 06. 22.)
- [12] <https://www.magyarorszo.rs/hu/2763/kozelet/129977/Egyelőre-rendkívüli-helyzet-bevezetése-nélkül-Szabadkán-és-Magyarkanizsán.htm> (Letöltve: 2018. 06. 22.)
- [13] <https://www.magyarorszo.rs/hu/2757/hetvege/129667/Martonoson-esténként-valóságos-népvándorlás-zajlik.htm> (Letöltve: 2018. 06. 22.)
- [14] [https://www.magyarorszo.rs/hu/2789/kozelet/131333/Miért-\(csak\)-bennünket-büntetnek.htm](https://www.magyarorszo.rs/hu/2789/kozelet/131333/Miért-(csak)-bennünket-büntetnek.htm) (Letöltve: 2018. 06. 22.)
- [15] <https://www.magyarorszo.rs/hu/2811/kozelet/132096/Külön-buszokon-utaznak-a-diákok.htm> (Letöltve: 2018. 06. 22.)
- [16] <https://www.magyarorszo.rs/hu/2810/kozelet/132060/Három-nap-alatt-ötezer-migráns.htm> (Letöltve: 2018. 06. 22.)
- [17] https://www.magyarorszo.rs/hu/2840/vajdasag_magyarkanizsa/133181/Kiürült-a-kanizsai-menekülttábor.htm (Letöltve: 2018. 06. 22.)
- [18] <https://www.magyarorszo.rs/hu/2769/kozelet/130235/Egyre-fokozódik-a-menekültprobléma.htm> (Letöltve: 2018. 06. 22.)
- [19] <https://www.magyarorszo.rs/hu/2828/kozelet/132686/Több-a-menekült-mint-a-helyi-lakos.htm> (Letöltve: 2018. 06. 22.)